

PRVO POGlavJE

DA SO BILI PRVI KRALJI DRUŽINSKI OČETJE

(1) Načelo o naravni svobodi človeštva je novo, varljivo in nevarno; (2) vprašanje, kakor ga postavi Bellarmin; omemba nekaterih njegovih protislovij; (3) na Bellarminov argument odgovorjeno z Bellarminom samim; (4) kraljevska oblast patriarhov pred vesoljnim potopom; (5) razkropitev ljudstev po vsej zemlji, potem ko je Bog zmešal jezike v Babilonu, je bila razkropitev celih družin, v katerih so bili očetje kralji; (6) iz njih izhajajo vsi kralji; (7) kralji so bodisi očetje svojega ljudstva (8) bodisi dediči takih očetov bodisi uzurpatorji pravice takih očetov; (9) o dedovanju kraljestev brez naslednikov; (10) o kraljevski in očetovski oblasti ter njunem ujemanju.

(1) Odkar je začela cveteti sholastična teologija, so tako teologi kakor razni drugi učenjaki začeli zagovarjati skupno mnenje, ki pravi: »Človeštvo je po naravi obdarjeno s svobodo in rojeno prosto vsakršne podreditve. Svobodno si izbere obliko vlade, ki mu je všeč, in oblast, ki jo ima kdo nad drugimi, mu je bila prvotno po človeškem pravu podeljena po odločitvi množstva.«

To načelo je bilo najprej spočeto v šolah in vsi poznejši papeži so spodbujali njegov razvoj, češ da je dobra teologija. Prevzeli so ga tudi teologi reformiranih cerkva in preprosto ljudstvo vsepovsod ga hvaležno sprejema, ker je iz mesa in krvi in mu laska, da delež svobode velikodušno podeljuje tudi najbolj običajnim množtvom,¹ ki povečujejo svobodo, kakor da je zgolj v njej najti

¹ Termin »multitude« prevajamo kot »mnoštvo«.

vrhunec človeške blaženosti. Pri tem pa nenehno pozablja, da je prav želja po svobodi povzročila Adamov padec.

Toda čeprav si je to vulgarno stališče v zadnjem času pridobilo velik ugled, ga ne najdemo pri cerkvenih očetih in doktorjih prvotne cerkve. Nasprotuje nauku in zgodbam Svetega pisma, dejanski praksi vseh starodavnih monarhij in samim načelom naravnega zakona. Težko je reči, ali je bolj zmotno v teologiji ali bolj nevarno v politiki.

In vendar so na temeljih tega nauka tako jezuiti kakor nekateri preveč vneti privrženci ženevske učenosti zgradili nevaren sklep, »da ima ljudstvo ali množstvo moč kaznovati ali odstraniti vladarja, če ta prekrši zakone kraljestva«. O tem pričata Parsons² in Buchanan³. Prvi si, pod imenom Dolman, v tretjem poglavju svoje prve knjige prizadeva dokazati, da so kralje njihove politične skupnosti⁴ kaznovale zakonito. Drugi v knjigi *De jure regni apud Scotos* zagovarja svobodo ljudstva, da odstavi svojega vladarja. Tudi kardinal Bellarmin⁵ in gospod Calvin⁶ pogledujeta v to smer.

Ta drzna trditev, po kateri so kralji podložni obsodbam in odstavitvam svojih podložnikov, je (po pojmovanju njenih avtorjev) nujna posledica prejšnjega stališča o domnevni naravni enakosti in svobodi človeštva in njegovi svobodi, da si izbere tisto obliko vlade, ki mu ugaja.

Sir John Hayward,⁷ Adam Blackwood,⁸ John Barclay⁹ in

² Robert Parsons (1547–1610), angleški jezuit, ki je leta 1594 z imenom R. Dolman objavil delo *Conference about the Next Succession to the Crown of England*, v katerem zagovarja papeževo oblast nad kralji.

³ George Buchanan (1506–1582), škotski humanist, zagovornik reformacije in nasprotnik absolutistične oblasti. Avtor dela *De jure regni apud Scotos* (1580).

⁴ Izraz »commonwealth« prevajamo kot »politična skupnost«.

⁵ *De Laicis*, III. knjiga, 6. poglavje.

⁶ Calvin, *Institutes*, IV. knjiga, 10. poglavje.

⁷ John Heywood ali Hayward (1554–1627), angleški zgodovinar, Parsonsov nasprotnik. Leta 1603 je objavil delo *An Answer to the First Part of a Certain Conference Concerning Succession, Published not long, since under the name of R. Dolman*.

⁸ Adam Blackwood, škotski pisec, zagovornik absolutizma, Buchananov nasprotnik v delu *Apologia pro regibus, adversus G. Buchanani dialogum De jure regni apud Scotos* (1581).

⁹ John Barclay (1582–1621), najprej polemizira z Bellarminom, nato v

nekateri drugi so sicer res učeno spodbijali tako Buchanana kot Parsonsa in v večini točk pogumno obranili pravico kraljev, ko pa pridejo do argumenta o naravni svobodi in enakosti človeštva, ga vendarle vsi enoglasno priznajo za nesporno resnico, ne da bi ga enkrat samkrat zanikali ali se mu postavili po robu. Toda če bi le ovrgli to prvo zmotno načelo, bi se celotna zgradba tega velikanškega mehanizma ljudskega punta zrušila sama od sebe.

Puntarske posledice, ki izhajajo iz tega glavnega člena o naravni svobodi človeštva, morda dovolj upravičujejo mojo skromno raziskavo o njeni pravi resnici. Številni so povedali marsikaj v njen prid. Pravičnost zahteva, da prisluhnemo tudi kakšni besedi, ki govori proti njej.

V tej razpravi sem si zadal naslednje omejitve:

Prvič, nikakor se ne mislim vmešavati v skrivnosti sedanje države. V take *arcana imperii* [državne skrivnosti] ali ministrske svete navaden človek ne bi smel vtikati nosu. Še najobičajnejšemu rokodelcu brez vprašanj zaupamo glede njegove umetnosti. Koliko bolj smo šele to zaupanje dolžni vladarju v vsem, kar zadeva globoke skrivnosti vladanja. Vzroki in nameni največjih političnih dejanj in ravnanja države slepijo oči in presegajo zmožnosti vseh ljudi, razen tistih, ki se dnevno ukvarjajo z vodenjem javnih zadev. A ker se človek ne more naučiti pravilno ubogati vladarjevega ukaza, ne da bi vsaj nekoliko poznal vse tisto, kar suveren lahko ukaže, je nujno, da se tedaj, ko so ukazi in želje nadrejenih izdani in zahtevajo poslušnost, vsakdo sam pozanima, kako naj uravna svoja dejanja ali trpljenja. Odvisno od značaja ukaza je namreč včasih potrebna aktivna, včasih pasivna poslušnost, a to ne pomeni omejitve vladarjeve oblasti, temveč določa obseg podložnikove poslušnosti, na primer, da da cesarju, kar je cesarjevega.¹⁰

Drugič, ne spodbijam ali postavljam pod vprašaj pravic ali svoboščin tega ali onega naroda. Moja naloga je predvsem raziskati, od kod prvotno izhajajo, ali iz zakona o naravni svobodi ali iz milosti in velikodušnosti vladarjev, ne pa razpravljati o tem, kakšne

delu *Paraenesis ad sectarios* (1617) sam postane zagovornik vrhovne papeževe oblasti.

¹⁰ Mt 22, 21.

so ali koliko jih je. Želim in upam, da bi ljudstvo Anglije uživalo in da v resnici uživa prav tako velike privilegije kakor katerikoli drug narod pod soncem. Največja svoboda na svetu (če le prav premislimo) je za ljudstvo ta, da živi pod monarhom. To je magna karta tega kraljestva. Vsa druga prikazovanja svobode ali pretveze zanjo so le razne stopnje suženjstva in zgolj svoboda za uničenje svobode.

Če se tisti, ki zagovarjajo naravno svobodo človeštva, čutijo prizadete ob svobodi, ki jo nameravam sam raziskati, morajo vendarle paziti, da s tem v podrobnosti ne zanikajo tiste svobode, ki jo zagovarjajo na splošno. Če je namreč njihova teza resnična, iz tega izhaja hipoteza, da vsak človek lahko preučuje svoje listine, oporoke ali dokaze, na podlagi katerih zahteva in uveljavlja dedovanje ali prosto uveljavlja svoje pravice.

Tretjič, ne smem omalovaževati pomena vseh tistih učenih mož, ki zagovarjajo nasprotno stališče o naravni svobodi. Še najbolj temeljit učenjak, kar jih je kdaj bilo, ni zmožel raziskati prav vsake resnice, ki jo je mogoče odkriti: ne Aristotel v filozofiji ne Hooker v teologiji. Le človeka sta bila in čeprav v marsičem spoštujem njune sodbe, hkrati priznavam, da sem njun dolžnik celo v njihovih zmotah. Nekaj, kar se mi je v njihovih mnenjih zdelo napačno, me je pripeljalo do odkritja tiste resnice, ki sta jo (po mojem prepričanju) zgrešila. Pritlikavec utegne kdaj pa kdaj videti tisto, kar velikan prezre, saj je v skrbnem iskanju ene resnice druga nujno spregledana. Novejši pisci so preveč zaupali premetenim sholastikom, ki so mislili, da bodo kralja najzanesljiveje podredili papežu, če bodo ljudstvo dvignili nad kralja, papeška oblast pa bo tako lažje zavzela mesto kraljeve. Tako so marsikaterega nevednega podložnika zapeljali v vero, da človek lahko postane mučenik za svojo deželo s tem, da izda svojega vladarja; na novo skovano razlikovanje podložnikov na rojaliste in domoljube pa je popolnoma nenaravno, saj je odnos med kraljem in ljudstvom tako tesen, da je njun blagor vzajemen.

(2) Da bi pojasnil razloge za vprašanje o naravni svobodi človeštva, bom navedel nekaj odlomkov kardinala Bellarmina,¹¹

¹¹ Robert Bellarmin (1542–1621), kardinal in zagovornik papeške strani